УДК 338.2

DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.63-6>

Вітер О.М.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки та інвестиційної діяльності
Львівський інститут економіки і туризму

Килин О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та фінансів
Львівський інститут економіки і туризму

Свелеба Н.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та фінансів
Львівський інститут економіки і туризму

Viter Oleksandra

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of International Economics
and Investment Activity
Lviv Institute of Economics and Tourism

Kylyn Oksana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Accounting and Finance
Lviv Institute of Economics and Tourism

Sveleba Natalia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Accounting and Finance
Lviv Institute of Economics and Tourism

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ XXI СТОЛІТТЯ

Вітер О.М., Килин О.В., Свелеба Н.А. Державна підтримка бізнесу умовах викликів XXI століття. У статті проаналізовано сучасний стан ринку туристичного бізнесу. Розглянуто кризові явища в туризмі, спричинені COVID-19. Зазначено, що спалах коронавірусу завдав значного удару світовій економіці і впливає на ключові сектори економіки. За оцінками експертів, сучасна криза здійснює значно більший раптовий фінансовий вплив, аніж 11 вересня та криза 2009 р. разом узяті. З'ясовано, що згідно з прогнозами UNWTO, у 2020 р. кількість міжнародних туристів через пандемію коронавірусу скоротилася на 20–30% порівняно з показниками 2019 р. Із метою стабілізації економічної ситуації уряди країн ухвалюють цілий спектр як монетарних, так і фіскальних заходів, які можуть частково забезпечити умови для виживання бізнесу, оскільки туристична галузь може стати одним із драйверів, що сприяє виходу економіки з кризи.

Ключові слова: туристичний бізнес, міжнародний туризм, пандемія, економічна криза, монетарні та фіскальні заходи, соціально-економічний розвиток країн.

Вітер О.Н., Килин О.В., Свелеба Н.А. Государственная поддержка бизнеса в условиях вызовов XXI века. В статье проанализировано современное состояние рынка туристического бизнеса. Рассмотрены кризисные явления в туризме, вызванные COVID-19. Отмечено, что вспышка коронавируса нанесла значительный удар по мировой экономике и влияет на ключевые секторы экономики. По оценкам экспертов, нынешний кризис оказывает значительно большее внезапное финансовое влияние, чем 11 сентября и кризис 2009 г. вместе взятые. Выяснено, что, согласно прогнозам UNWTO, в 2020 г. количество международных туристов из-за пандемии коронавируса сократилось на 20–30% по сравнению с показателями 2019 г. С целью стабилизации экономической ситуации правительства стран принимают целый спектр как монетарных, так и фискальных мер, которые могут частично обеспечить условия для выживания бизнеса, поскольку туристическая отрасль может стать одним из драйверов, способствующих выходу экономики из кризиса.

Ключевые слова: туристический бизнес, международный туризм, пандемия, экономический кризис, монетарные и фискальные меры, социально-экономическое развитие стран.

Viter Oleksandra, Kylyn Oksana, Sveleba Natalia. Government assistance for business under conditions of the challenges of the 21st century. The article analyzes the current state of the tourism business market. Crisis phenomena in tourism caused by COVID-19 are considered. It is noted that the outbreak of coronavirus has caused a significant blow to the world economy and as a result it affects key sectors of the economy. According to experts, the current crisis has a much greater sudden financial impact than on September 11 and the crisis of 2009 combined. It was found that according to UN WTO forecasts in 2020 the number of international tourists due to the coronavirus pandemic decreased by 20-30% compared to 2019. According to the updated IMF forecast, in 2020 world GDP will shrink by 4.9%, the world economy will lose \$ 12.5 trillion. The United Nations World Tourism Organization (UNWTO) is calling for more funds to rehabilitate and support the tourism industry so that it can become a leader in economic recovery. The purpose of the measures implemented by governments during this difficult period can be divided into the following categories: to ensure a balance between the protection of tourists and the interests of tourism workers; provide conditions for business survival and targeted support and recovery of the tourism sector. Most countries focus on both approaches. Countries with more developed economies rely mainly on affordable credit lines which will restore the competitiveness of the national economy in a short period of time. Other countries are focusing on delaying tax and debt obligations, which could negatively affect the economy in the long run and lead to long-term budget deficits and general solvency problems. In order to stabilize the economic situation, governments adopt a range of both monetary and fiscal measures that can partially provide the conditions for business survival, as the tourism industry can become one of the drivers that helps the economy emerge from the crisis and can quickly create new jobs after crisis situations. Therefore, it is important that the measures taken by states to support the tourism business, the implementation of which will reduce the level of negative impact of the pandemic on the economy of the tourism industry.

Key words: tourism business, international tourism, pandemic, economic crisis, monetary and fiscal measures, socio-economic development of countries.

Постановка проблеми. Сучасний спалах коронавірусу завдав значного удару світовій економіці і кардинально змінив тренди глобальної економіки. У минулому світова економіка зазнавала чимало економічних криз. Спади, які переживав бізнес у періоди Великої депресії, Другої світової війни, рецесії 2008–2009 рр. та багатьох інших глобальних економічних криз, не схожі із ситуацією з COVID-19. Сучасна глобальна економічна криза є унікальною не лише через складність прогнозування, а й через її неекономічну причину – вірусне захворювання COVID-19. За оцінками експертів, сучасна криза здійснює значно більший раптовий фінансовий вплив, аніж 11 вересня та криза 2009 р. разом узяті. Аналітики прогнозують, що збитки світової економіки через пандемію коронавірусу можуть бути досить значними. Голова Європейського центрального банку Крістін Лагард заявила, що Європа може зіткнутися із серйозним економічним шоком, якщо світові лідери не вживатимуть термінових заходів проти спалаху коронавірусу [1].

Важко спрогнозувати, які економічні втрати зазнають держави та як сьогоднішні події впливатимуть на соціально-економічний розвиток країн у коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі. Світовий банк очікує падіння світової економіки на рівні 5,2%, що перевищує показники 2009 р. (1,7%) [1].

Отже, на нашу думку, важливо розглянути заходи, які запроваджують уряди провідних країн світу для послаблення наслідків пандемії COVID-19 та підтримки бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд останніх досліджень і публікацій із цієї проблеми здійснюють провідні економічні експерти, соціологи та інші фахівці із цього питання, зокрема К. Лагард, Р. Хатт, А. Пустова, В. Медечук, А. Блінов, В. Кацнельсон та ін.

Формулювання завдання дослідження. Мета статті – аналіз стану і тенденцій впливу COVID-19 на

економічну ситуацію у світі та розгляд заходів, які запроваджують уряди провідних країн світу для послаблення наслідків пандемії COVID-19 та підтримки туристичного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна криза, спровокована пандемією COVID-19, впливає на всю світову економіку. За оцінками експертів, зростання глобальної економіки може становити лише 1,5%, а в багатьох країнах унаслідок пандемії може бути втрачено п'ять і більше років попереднього економічного зростання. За оновленим прогнозом МВФ, у 2020 р. світовий ВВП скоротився на 4,9%. Загалом, за підрахунками Фонду, через коронавірусну кризу світова економіка втратить 12,5 трлн дол. [2].

Кожна країна прямо чи опосередковано відчуває негативний вплив коронавірусу на свою фінансово-економічну систему: ВВП розвинених економік, за прогнозами МВФ, скоротяться на 8%, а для економік, що розвиваються, зниження ВВП прогнозується на рівні 3%. Парадоксально, але в Китаї, звідки коронавірус поширився світом, за прогнозами МВФ, збережеться хоча й невелике, але зростання економіки на 1% [2].

Подорожі та туризм є найбільш постраждалим сектором економіки. Туристичний ринок виявився дуже чутливим до розвитку пандемії. Всесвітня туристична організація ООН (UNWTO), зазначає, що 2019-й став для світового туризму вже десятиим поспіль роком із позитивною динамікою. Кількість міжнародних туристичних прибуттів у 2019 р. сягала близько 1,5 млрд, що на 4%, або на 54 млн, перевищувала показники 2018 р. Однак, згідно з останніми даними, у 2020 р. порівняно з показниками 2019 р. кількість туристів скоротилася на третину. У першому кварталі 2020 р. кількість міжнародних прибуттів туристів до аналогічного періоду минулого року зменшилася на 57%, що призводить до втрати близько 80 млрд дол. США від експорту від міжнародного туризму [3].

Найбільш постраждалим є регіон Азії та Тихого океану, який першим зазнав впливу COVID-19. Тут у I кварталі 2020 р. кількість прибуттів зменшилася на 35%. Другим найбільш постраждалим регіоном стала Європа зі зменшенням прибуттів на 19%, за якою йдуть Америка (-15%), Африка (-12%) та Близький Схід (-11%) [4].

Поточні сценарії для року вказують на зниження міжнародних прибуттів туристів до 78% у 2020 р. Це може призвести до втрати від 860 до 1,2 трлн дол. США експортних доходів від туризму, що є найбільшим спадом в історії.

Аналіз експертів туристичного ринку та дані Всесвітньої туристської організації (ЮНВТО) при ООН засвідчують, що повернення до рівня 2019 р. відбудуться лише в 2024 р. чи пізніше [3].

Показники за квітень-травень 2020 р. відображають рівень утрат туристичного сектору ЄС, спричинених пандемією: в Італії (-96%), Хорватії (-86%), Кіпрі (-78%) та Франції (-70%) відбулося найбільше падіння. Іспанія (-51%), Румунія та Словенія (-56% кожна) також зазнали значного впливу пандемії. Загалом у квітні-травні 2020 р. витрати на туризм у Європі впали на 68,4% порівняно з тим самим періодом минулого року [5].

У червні 2020 р. сектор послуг у ЄС зменшився на 16,4%, тоді як сектор туристичних послуг знизився на 75,0%. Найбільші показники падіння діяльності спостерігалися в туристичних агенціях та туроператорів (-83,6%), авіасполученні (-73,8%), тимчасовому розміщенні (-66,4%) та ресторанах (-38,4%) [5].

Станом на початок квітня 2020 р. завантаженість готелів Європи знизилася на 84,6% порівняно з квітнем 2019 р. У липні-серпні показник дещо покращився, але тим не менше фіксувалося зменшення на 66,4% та 44,6% відповідно порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Всесвітня туристична організація ООН (UNWTO) закликає виділяти більше коштів для відновлення та підтримки туристичної галузі, аби вона могла стати лідером під час відновлення економіки.

Сьогодні для стабілізації економічної ситуації країни ухвалили цілий спектр як монетарних, так і фінансових заходів. До монетарних можна віднести суттєве зниження облікових ставок центральними банками, а також запуск програм допомоги бізнесу для кількісного пом'якшення втрат від кризи. Серед фінансових заходів найчастіше застосовуються податкові знижки та інші форми податкових пільг як для фізичних осіб, так і для підприємств, державні кредитні гарантії, цільова підтримка окремих секторів економіки, наприклад туризму, та додаткові інвестиції в інфраструктуру.

Такий комплекс монетарно-фінансових стимулів дасть змогу в короткий проміжок часу подолати негативні наслідки поточної кризи, швидше активізувати економіку та відновити стабільні темпи економічного зростання вже в найближчому майбутньому.

Уряди багатьох країн намагаються стимулювати та підтримувати національну туристичну галузь.

Основна мета заходів, які запроваджуються урядами країн у цей складний період, можна умовно поділити на такі категорії:

- забезпечити баланс між захистом туристів та інтересами працівників туристичної галузі;

- забезпечити умови для виживання бізнесу та адресної підтримки туристичного сектору економіки.

Більшість країн орієнтується на обидва підходи. Держави з більш розвинутою економікою покладаються здебільшого на доступні лінії кредитування, які дають змогу відновити конкурентоспроможність національної економіки у короткому періоді часу.

Інші країни орієнтуються на відтермінування сплати податкових і боргових зобов'язань, що може негативно впливати на економіку в довгостроковій перспективі та призвести до тривалого дефіциту бюджету та проблем із загальною платоспроможністю.

Так, уряд Німеччини (доходи туристичної галузі становлять 23% ВВП) запровадив бюджетне стимулювання туристичної галузі:

- на рекапіталізацію для забезпечення платоспроможності компаній виділено 100 млрд євро, на підтримку ліквідності туристичних фірм – 400 млрд євро, на рефінансування галузі – 100 млрд євро;

- запроваджено відтермінування податкових платежів та скорочення авансових податкових платежів, корпоративних податків і податків на торгівлю;

- для підтримки ринку зайнятості німецький уряд розширив доступ до короткострокової допомоги в разі втрати роботи, збільшив дотації для програми виплат на утримання дитини для батьків із низьким рівнем доходів, спростив формальності для підтримки найманих працівників та розширив програми компенсації соціальної допомоги.

Польський уряд (туризм становить 12% ВВП), своєю чергою:

- виділив 5,65 млрд євро на підтримку мікропідприємств туристичної галузі у формі безвідсоткових позик. Власники туристичних фірм отримали можливість обговорення умов надання позики незалежно від розміру бізнесу. Бюджетом країни також передбачено 11,3 млрд євро для підтримки малого та середнього бізнесу, дотичного до туризму;

- подовжив податкові канікули на термін від 6 до 12 місяців, а термін дії нульової ставки за позиками – до 12 місяців. Сплату більшості податків відтерміновано, спрощено форми та процедури подачі податкової звітності та прискорено процедуру податкових відрахувань.

У Словаччині держава надала гарантії на суму до 500 млн євро на місяць, щоб допомогти підприємствам туристичної галузі отримати кредит, а також виділила фінансову допомогу для збереження робочих місць у галузі;

- туристичні компанії отримали дозвіл на списання збитків поточного року;

- передбачено компенсації для працівників компаній туристичної галузі, що найбільше постраждали від пандемії.

Угорщина (туризм становить 9% ВВП) увела надання позик на пільгових умовах і гарантованих позик:

- державний Eximbank виділив грант у сумі 800 тис євро для інвестицій в експортні компанії. Уряд країни призупинив виплати за кредитами до кінця року для всіх, хто отримав кредит до 18 березня, знизив щорічну відсоткову ставку (APR) для нових позик;

- запроваджені програми лояльності передбачають компенсацію 70% з/п упродовж трьох місяців для компаній, що переживають занепад, уведено суттєве скорочення різних відрахувань із з/п, а також надбавку

в розмірі 40% для осіб, що працюють у галузі досліджень і розробок інновацій у туристичній галузі.

У Болгарії діє програма, спрямована на збереження робочих місць у галузях, які найбільше постраждали через спалах коронавірусу (роздрібна торгівля, туризм, пасажирські перевезення, культура, спорт, розваги та ін.). Також діє програма тимчасового субсидування заробітної плати, яка передбачає фінансування з державного бюджету до 60% заробітної плати (включно із внесками на соціальне страхування) у компаніях, які будуть змушені звільняти людей без такої допомоги. Програма розрахована на 12 місяців, а її бюджет становить 1,5 млрд болгарських левів (близько 770 млн євро). Завдяки цій програмі понад 97 тис робітників змогли зберегти свої робочі місця.

У Франції уряд змінив умови скасування бронювання подорожей, щоб дозволити заміну відшкодування кредитом або ваучером на еквівалентну суму на майбутню послугу. Мета полягає у тому, щоб уникнути негайного відтоку грошових коштів та допомогти компаніям пройти дуже важкий етап, оскільки клієнти мають право вимагати повернення коштів через 18 місяців, якщо ваучер не використовується.

У Греції створено відкриту лінію зв'язку, щоб дати змогу туроператорам, підприємствам та представникам ринку контактувати з Міністерством туризму для вирішення питань, а ключова інформація також поширюється на вебсайті міністерства.

В Італії уряд дозволив підприємствам у сфері туризму і готельного бізнесу відстрочити березневі платежі в системі соціального забезпечення та обов'язкового страхування, а також ПДВ. Сезонні працівники в туристичному секторі, які були змушені піти з роботи, отримали в березні компенсацію в розмірі 600 євро.

Окремі країни, зокрема Угорщина або Хорватія, прискореними темпами розгорнули програми впровадження «туристичних карток» або сертифікатів, завдяки яким наймані працівники зможуть отримати від компанії часткову компенсацію для відпочинку на ринку внутрішнього туризму, що дало змогу зберегти туристичні внески в економіку країни на максимально можливому рівні.

Висновки. Туристична галузь найбільш залежна від заходів, необхідних для стримування пандемії. За прогнозами європейських експертів, для відновлення туристичної галузі ЄС знадобиться від двох до чотирьох років, і мало ймовірно, що вона повернеться до нормального стану найближчим часом. Разом із тим UN WTO підкреслює, що туристична галузь швидко спроможна створювати нові робочі місця після кризових ситуацій, тому важливими є заходи, які застосовують держави для підтримки туристичного бізнесу, упровадження яких дасть змогу зменшити рівень негативного впливу наслідків пандемії на економіку туристичної галузі.

Список використаних джерел:

1. Пік кризи у ЄС минув – голова Європейського центробанку. URL: <https://susilne.media/43756-pik-krizi-u-es-minuv-golova-evrohtjsr-centrobanku/> (дата звернення: 20.02.2021).
2. МВФ погіршив прогноз падіння світової економіки. URL: <https://www.dw.com/uk/D0%BC%B2%D1%84-53930581> (дата звернення: 20.02.2021).
3. UN WTO (2020) International tourist arrivals could fall by 20-30% in 2020. URL: <https://www.unwto.org/news/international-tourism-arrivals-could-fall-in-2020> (дата звернення: 19.02.2021).
4. Коронавірус завдасть світовому туризму \$2,1 трлн збитків – дослідження. *Бізнес*. 2020. 31 березня. URL: <https://business.ua/news/9513-koronavirus-zavdast-svitovomuturizmu-2-1-trln-zbitkiv-doslidzhennya> (дата звернення: 19.02.2021).
5. European Tourism. Trends & Prospects Q2/2020. URL: https://etc-corporate.org/uploads/2020/07/ETC-QuarterlyReport-Q2-2020_Final-Public.pdf (дата звернення: 24.02.2021).
6. European Economic and Social Committee. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/newsmedia/presentations/more-97-000-jobs-were-savedmanaging-temporary-wage-subsidy-scheme> (дата звернення: 24.02.2021).

References:

1. Pik kryzy u YS mynuv – golova Yevropejskogo centrobanku [The peak of the crisis in the EU has passed – the head of the European Central Bank]. Available at: <https://susilne.media/43756-pik-krizi-u-es-minuv-golova-evropejskogo-centrobanku> (accessed 20 February 2021).
2. MVF pogirshyv prognoz padinnya svitovoyi ekonomiky [The IMF has downgraded its forecast for a global economic downturn]. Available at: <https://www.dw.com/uk/D0%BC%B2%D1%84-53930581> (accessed 20 February 2021).
3. UN WTO (2020) International tourist arrivals could fall by 20–30% in 2020. Available at: <https://www.unwto.org/news/international-tourism-arrivals-could-fall-in-2020> (accessed 19 February 2021).
4. Koronavirus zavdast svitovomu turizmu \$ 2,1 trln zbytkiv – doslidzhennya [Coronavirus will cost world tourism \$ 2.1 trillion. losses – research]. *Zhurnal «Biznes»*, 31 bereznya 2020. Available at: <https://business.ua/news/9513-koronavirus-zavdast-svitovomuturizmu-2-1-trln-zbitkiv-doslidzhennya> (accessed 19 February 2021).
5. European Tourism. Trends & Prospects Q2/2020: Available at: https://etc-corporate.org/uploads/2020/07/ETC-QuarterlyReport-Q2-2020_Final-Public.pdf (accessed 24 February 2021).
6. European Economic and Social Committee. Available at: <https://www.eesc.europa.eu/en/newsmedia/presentations/more-97-000-jobs-were-savedmanaging-temporary-wage-subsidy-scheme> (accessed 24 February 2021).